

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

امانت داری و راهکارهای ترویج آن
در رسانه ملی

مرتضی اسکندری

سرشناسه: اسکندری، مرتضی، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور: نقش رسانه ملی در ترویج امانتداری و پرهیز از خیانت‌ورزی / مرتضی اسکندری؛ تهیه‌کننده مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
مشخصات نشر: قم: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: ۱۱۲ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵س.م.
فروست: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما؛ کد ۱۸۶۸.
شابک: 978-964-514-296-2

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: امانت‌داری

موضوع: خیانت در امانت

موضوع: رسانه‌های گروهی -- جنبه‌های اخلاقی

موضوع: رسانه‌های گروهی -- تاثیر

موضوع: امانت‌داری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

موضوع: خیانت در امانت -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام.

شناسه داده‌صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهش‌های اسلامی

رده‌بندی: کنگره: ۱۳۹۲ ۵۸الف/۱۵۰۰ BJ

رده‌بندی: یوبی: ۱۷۸/۵

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۹۵۳۹۱

امانت‌داری و راهکارهای ترویج آن در رسانه ملی (۱۸۶)

نویسنده: مرتضی اسکندری

تهیه‌کننده و ناشر: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

صفحه‌آرا: سمیه مرادی

ویراستار: سمیه سادات منصوری

شمارگان: ۱۲۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۱

بها: ۳۵۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است. ©

نشانی: قم، بلوار امین، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۹۱۵۵۱۱ - ۰۲۵ دورنگار: ۳۲۹۱۵۵۱۰

تهران: خیابان جام جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرزمین

تلفن: ۰۲۱ - ۲۲۰۱۴۷۳۸ - ۲۲۱۶۴۹۹۷

دفتر خراسان: مشهد - خیابان امام خمینی (ع)، جنب باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم

تلفن: ۰۵۱۱ - ۲۲۱۵۱۰۸ - ۰۵۱۱ - ۲۲۱۵۱۰۶

www.irc.ir

info@irc.ir

شابک: 978-964-514-296-2 ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۲۹۶-۲

فهرست مطالب

۱۱ دیباچه

۱۵ مقدمه

❖ فصل اول: کلیات و مفاهیم

۱۷ امانت در لغت

۱۷ ودیعه در لغت

۱۸ امانت در اصطلاح

۱۸ ودیعه در اصطلاح

۱۸ عاریه

۱۸ تفاوت عاریه با ودیعه

۱۹ احکام امانت (ودیعه و عاریه)

۱۹ ۱. وجوب رد امانت

۱۹ ۲. عدم ضمان

۲۰ اقسام و مصادیق امانت‌داری

۲۰ ۱. امانت‌داری در علوم مختلف

۲۰ الف) در فقه

۲۰ ب) در حقوق

- ۲۰ امانت‌های مادی
- ۲۱ امانت‌های معنوی
- ۲۲ ۲. امانت‌داری در موضوعات مختلف
- ۲۲ الف) در گفتار
- ۲۲ ب) در اموال
- ۲۳ ج) منصب‌های حکومتی
- ۲۳ د) رازها و اسرار
- ۲۴ هـ) ناموس مردم
- ۲۴ و) عقل و نیروی تفکر
- ۲۴ ز) فرائض الهی
- ۲۵ ح) قرآن و اهل بیت (علیهم‌السلام)
- ۲۶ ط) بیان اسلام
- ۲۶ ی) علم و دانش
- ۲۶ ک) میثاق بندگی
- ۲۷ ۳. مصادیق امانت‌داری در اسلام
- ۲۷ الف) تکالیف شرعی
- ۲۷ یک - اعضا و نیروهای درون انسان
- ۲۸ دو - اسلام
- ۲۸ سه - پست و مقام
- ۲۸ چهار - علم دین و دانش
- ۲۸ ب) مال سپرده شده
- ۲۸ یک - نامه‌ها و پیغام‌ها
- ۲۸ دو - اجناس و کالاها
- ۲۹ سه - بیت‌المال
- ۲۹ چهار - حیوانات
- ۲۹ پنج - زمین

◆ فصل دوم: امانت‌داری در قرآن و سخن معصومین (علیهم‌السلام)

۳۱	۱. امانت‌داری در قرآن.....
۳۱	سوره آل عمران آیه ۷۵.....
۳۲	خطای معرفتی و عملی اهل کتاب.....
۳۲	۱. خطای معرفتی.....
۳۲	۲. خطای عملی.....
۳۲	پاسخ قرآن به یک انحراف.....
۳۳	سوره انفال آیه ۳۷.....
۳۳	خیانت و سرچشمه آن.....
۳۴	سوره یوسف آیه ۵۴ و ۵۵.....
۳۴	امانت‌دار خزائن معصومین.....
۳۵	سوره اعراف آیه ۶۸.....
۳۵	سوره تکویر آیه ۲۱.....
۳۵	امین بودن مهم‌ترین سرمایه.....
۳۶	سوره نمل، آیه ۳۹.....
۳۶	تفسیر آیه.....
۳۶	سوره احزاب آیه ۷۲.....
۳۶	حمل امانت الهی.....
۳۷	سوره دخان آیه ۱۸.....
۳۸	امانت‌داری در کلام معصومین (علیهم‌السلام).....

◆ فصل سوم: عوامل و زمینه‌های امانت‌داری و خیانت‌ورزی

۴۱	۱. عوامل و زمینه‌های امانت.....
۴۱	الف) ایمان.....
۴۲	ب) نظارت و کنترل.....

- ج) یادآوری فواید امانت‌داری ۴۲
- د) آشکار ساختن اهمیت امانت‌داری ۴۳
- ه) تکریم و تشویق انسان‌های امین ۴۳
۲. عوامل و زمینه‌های بروز خیانت ۴۴
- الف) ضعف ایمان و عقیده ۴۴
- ب) غلبه هوی و هوس و دنیاپرستی ۴۴
- ج) چیره شدن حرص و طمع بر انسان ۴۵
۳. راه‌های پیشگیری از خیانت ۴۵
- الف) تقویت پایه‌های ایمان ۴۵
- ب) تأمین نیازهای عقل و مشرّع ۴۵
- ج) توجه به سوابق و مآثر خیانت ۴۶

◆ فصل چهارم: آثار و پی‌آمدهای امانت‌داری و خیانت‌ورزی

- آثار و پی‌آمدهای امانت‌داری ۴۷
۱. آثار اجتماعی امانت‌داری ۴۷
- الف) افزایش سطح اعتماد عمومی ۴۷
- ب) گسترش علم و معنویت ۴۸
- ج) مصون ماندن بیت‌المال ۴۸
- د) ایجاد امنیت در جامعه ۴۹
- ه) گسترش محبت الهی در جامعه ۴۹
۲. آثار فردی امانت‌داری ۵۰
- الف) تکامل ایمان ۵۰
- ب) جلب روزی و ثروت ۵۰
- ج) دوام دوستی‌ها ۵۱
- د) جاودانگی و رستگاری ۵۱
- نتیجه بحث آثار و فواید ۵۲

۵۲	عوامل بروز خیانت
۵۲	انقسام خیانت
۵۲	۱. خیانت به خدا و رسول
۵۳	۲. خیانت به مردم
۵۳	الف) خیانت در اموال
۵۴	ب) افشای رازها
۵۴	ج) خیانت به اعضای بدن
۵۵	آثار خیانت
۵۵	۱. عام اعتماد افراد به یکدیگر
۵۶	۲. خیانت متهم بنایت
۵۶	۳. خیانت عام از پیش زمینه ها
۵۶	۴. افزایش دو رویی مجامع
۵۶	۵. نابودی اقتصاد
۵۷	۶. سستی در دین
۵۸	۷. خواری و تلخ کامی
۵۸	۸. فقر و تنگ دستی
۵۹	نتیجه بحث در پی آمدهای خیانت ورزی

❖ فصل پنجم: راهکارهای رسانه‌ای

۶۲	۱. در حوزه محتوایی برنامه‌ها
۶۲	الف) الگوسازی و شناساندن اسوه‌های امین در حوزه‌های مختلف
۶۳	یک - در قرآن
۶۳	دو - در سیره نبوی
۶۴	سه - در روش ائمه معصومین (علیهم‌السلام)
۶۵	چهار - در روش علمای بزرگ دین

- ۶۶ پنج - در زندگی انسان‌های بزرگ
- ۶۶ (ب) توجه دادن مخاطبان به اهمیت و ارزش امانت‌داری
- ۶۸ (ج) تبیین آثار امانت‌داری و پی‌آمدهای خیانت‌ورزی
- ۶۸ (د) آموزش‌های عملی امانت‌داری
- ۶۹ (ه) بیان احکام فقهی امانت‌داری
- ۷۰ ۲. در حوزه ساختاری برنامه‌ها
- ۷۰ (الف) استفاده از هنر
- ۷۱ (ب) تکرار و مداومت داشتن بر موضوع
- ۷۱ (ج) توجه ویژه به کودکان به عنوان تأثیرپذیرترین گروه مخاطبان
- ۷۳ (د) استفاده از محیط - مواد
- ۷۳ (ه) شخصیت‌پردازی مناسب
- ۷۴ (و) داستان‌های کوتاه اثربخش
- ۷۵ (ز) تحول‌زایی فضیلت امانت‌داری در افراد
- ۷۵ (ح) دیالوگ‌ها و رفتارهای اثربخش و مناسب
- ۷۶ (ط) طراحی صحنه و لوکیشن
- ۷۶ (ی) مستندسازی
- ۷۷ (ک) مسابقه و سرگرمی
- ۷۸ (ل) استفاده از آنونس‌ها و پیام‌های تبلیغی
- ۷۸ (م) استفاده از برنامه‌های فکاهی و طنز
- ۷۸ (ن) طراحی برنامه‌های عروسکی (استفاده از شخصیت‌های عروسکی - خلق شخصیت‌های عروسکی)
- ۷۸ (س) نمادسازی
- ۷۹ (ع) تهیه سرودها و آوازهای شاد و جذاب با موضوع امانت‌داری
- ۸۰ (ف) تهیه و ساخت برنامه‌هایی با موضوع کارگاه‌های آموزش عملی مفاهیم اخلاقی

❖ فصل ششم: دستمایه‌های برنامه‌سازی

۱. آیات امانت‌داری و خیانت‌ورزی ۸۱
۲. احادیث ۸۳
- الف) احادیث امانت‌داری ۸۳
- ب) احادیث خیانت‌ورزی ۸۴
۳. حکایات ۸۷
- الف) جوان فقیر و کیسه طلا ۸۷
- ب) نوید و ندا ۸۸
- ج) احسان و کرب امانتی ۸۹
- د) گرمابه و دزد ۹۰
- ه) امانت‌داری واقعی ۹۱
- و) داستان یک شهید ۹۲
۴. جملات کوتاه ۹۳
۵. اشعار ۹۵
۶. ناک‌شو ۹۷
- پرسش‌هایی گزارشی و برنامه‌سازی ۹۹

❖ فصل هفتم: بایدها و نبایدهای کلی در برنامه‌سازی و محورهای کلان برنامه‌ریزی

۱. بایدهای برنامه‌سازی ۱۰۱
۲. چالش‌ها و آسیب‌ها ۱۰۲
۳. محورهای برنامه‌سازی ۱۰۲
- خاتمه ۱۰۵
- کتاب‌نامه ۱۰۷

دیباچه

خداوند درباره ضرورت امانت می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا...»^۱ خداوند به شما فرمان می‌دهد که امانت را به صاحبان آن برسانید.

یکی از ویژگی‌های برجسته هر انسان جوینده تعالی و کمال امانت و امانتداری است که آثار و برکات فراوانی را تعالی شخصیت انسان و زندگی افراد جامعه دارد و در فرهنگ دینی بسیار مورد تأکید است و جزو نخستین مصادیق حقوق اجتماعی است که پیش از اسلام نیز مورد احترام بوده است. بدین جهت امانت داری ملائم با طبع و سرشت آدمی است. چنانچه پیامبر ﷺ خود را متصف به این صفت الهی می‌داند و می‌فرماید: «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ»^۲ من برای شما فرستاده‌ای امین هستم.

و از همه مهمتر اینکه امام صادق (ع) آن را نشانه شیعه می‌داند و می‌فرماید: «شیعتنا اهل الوفاء و الامانه» شیعیان ما اهل وفای به عهد و امانت داری هستند.^۳

۱. نسا: ۵۸.

۲. شعرا: ۱۰۷.

۳. وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۵۷.

امانت‌داری در سه حیطه مطرح است حفظ اموال، حفظ اسرار و حفظ ناموس و گسترش امنیت و آسایش در جامعه در گرو این فضیلت اخلاقی است و هر اندازه که میزان اعتماد و اطمینان در فضای جامعه بیشتر باشد بیشتر می‌توان به سلامت آن جامعه و تکامل آن پی برد و در چنین جامعه‌ای است که افراد می‌توانند استعدادهای خود را شکوفا سازند. زمانی که بی‌اعتمادی بر فضای جامعه‌ای حاکم باشد میزان زیادی از نیروهای جوامع بر سر پیدا کردن راه یابی برای برون رفت از بی‌اعتمادی هرز می‌رود و شاید دیگر هیچ‌کس بر انجام کاری بدیع و نو باقی نماند. رسانه ملی وظیفه دارد چنین مفاهیمی را در جامعه اسلامی ترویج دهد و فرهنگ سازی کند. امانت‌داری یکی از مصادیق است که نه تنها باید میان مردم حاکم باشد بلکه باید بین حاکمان حکومتی و کارکنان نظام اسلامی رواج داشته باشد چرا که مسئولیت‌پذیری و منصب و مقام نوعی امانت الهی تفسیر شده است و مدیران و کارگزاران نظام باید برای حفظ این امانت نهایت تلاش و کوشش خویش را به کار گیرند تا مبادا از آن سوء استفاده شود و یا در امانت خیانت شود. در اسلام ضرورت امانت‌داری حتی در مورد غیر مسلمان سفارش شده است چنانچه امیرالمومنین علی علیه السلام می‌فرماید: «هرگاه امانتی به تو سپردند آن را بازگردان و خیانت نکن با کسی که به تو خیانت می‌کند»^۱. حضرت با تاکید بر ادای امانت حتی در صورت خیانت طرف مقابل بر ضرورت و اهمیت امانت‌داری در میان مردم تاکید می‌ورزند. در واقع حضرت خیانت طرف مقابل را دلیلی برای خیانت یک مسلمان نمی‌داند و تاکید می‌کند که مسلمان در هر صورت باید امانت‌دار باشد. بنابراین اسلام نه تنها امانت‌داری در

جامعه اسلامی را برای تمامی افراد حتی حاکمان لازم می‌داند بلکه می‌خواهد این فضا را در میان غیر مسلمانان نیز گسترش دهد تا آنها از این اعتماد در مناسبات جهانی و بین المللی خود بهره‌مند شوند و از مسلمانان الگو بگیرند. رسانه ملی به عنوان یک دانشگاه عمومی باید روحیه امانت‌داری را در آحاد جامعه تقویت کند و جامعه‌ای که بی‌اعتمادی در آن رواج داشته باشد بی‌ایمانی آن را تهدید می‌کند به فرموده حضرت کسی که ایمان ندارد امانت‌دار نیست بنابراین این دو رابطه تنگاتنگی با هم دارند.

پژوهشگر محترم مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما جناب آقای مرتضی اسکندری بر آن است تا امانت را از زوایای مختلف و در موضوعات گوناگون بررسی کند و کار و پی‌آمدهای ناگوار آن را همراه با عوامل و زمینه‌های امانت‌داری و حاکمانداری بیان نماید. امید است که با ارائه راه کارها و بیان حکایت‌ها و داستان‌هایی که در این زمینه بیان شده است مورد استفاده برنامه سازان رسانه ملی قرار گیرد.

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما